

MAANDBLAD VAN „OUD-UTRECHT”

VEREENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN
DE KENNIS DER GESCHIEDENIS VAN UTRECHT EN OMSTREKEN

15 MAART
1946

ONDER REDACTIE VAN:
G. A. EVERS

19^e JAARGANG
N° 3

UITGAVE DER VEREENIGING. ADRES: VAN SPEIJKSIRAAT 20

DICHTERSWONINGEN TE UTRECHT.

III. ANNA MARIA VAN SCHURMAN.

Op vasteren bodem komen wij met Anna Maria van Schurman (1607—1678). Nog staat op den hoek van Achter den Dom en Voetiusstraat het oude huis, nu verbouwd tot drie woningen, Achter den Dom 6, 8 en 10, waarin zij haar grooten roem beleefde.

Te Keulen geboren kwam zij als achtjarig meisje naar Utrecht, waar haar Zuidnederlandsche ouders na eenige jaren van rondzwerven wegens de godsdienstige vervolgingen, zich in 1615 vestigden. Zij hebben toen nog niet de bovenstaande woning betrokken, want volgens een acte, voor notaris Claes Verduyn op 30 Nov. 1616 gepasseerd, bewoonden zij destijds „een huis op 't Domskerkhof, dat toebehoorde aan Jan Jacobss. Coornhard, boeckverkooper”. Coornhard had op de Vischmarkt (tegenwoordig nr. 18) een huis met doorloop, dus zullen de Schurmans aanvankelijk aan de Westzijde van het Domskerkhof hebben gewoond. Voor de studie van den zoon Johan Godschalk verhuisde het gezin eenige jaren later naar Franeker, waar de vader Frederik van Schurman 15 Nov. 1623 overleed. Zijn weduwe, Eva van Harff, kocht in 1629 van Cornelis Stalpart de huizinge Achter den Dom; op 3 Nov. had het transport plaats.¹⁾ Sinds dien heeft Anna Maria dus dit huis bewoond, dat zij na den dood van haar moeder samen met haar broeder Godschalk is blijven bewonen; op 26 Oct. 1647 waren zij haar erfgenamen. Enkele jaren later deden de Heeren van het Domkapittel hun over het bezit van dit huis een proces aan. De Schurmans beriepen zich toen op de resolutie van de vroedschap van 24 Aug. 1618, waarbij de rechten der kapittelen op „eenig huysen, bij het pausdom claustraliteyt subject geweest zijnde” vervallen waren verklaard. De vroedschap bekrachtigde dit door de resolutie van 1 Maart 1652, waarbij de instelling van de kloosterhuizen der kapittelen ten val kwam. Tot nadere bevestiging van hun rechten is toen op 11 Mei 1653 „de huijsinge ende

¹⁾ Aanteekeningen omtrent claustrale huizen van den Dom en Oude Munster door Jhr. G. G. Calkoen. Hs. in het Gemeente-archief.

erve, van outs genaemt de Lootse, staende en gelegen op de hoeck van 't poelenburchsteeghe opt domskerckhof" opnieuw getransporteerd aan Johan Godschalk en Anna Maria Schurmans.

Jong door haar vader in het Latijn en Grieksch onderwezen, leerde Anna zichzelf Hebreeuwsch, Arabisch, Syrisch en Ethiopisch. Haar voorliefde ging uit naar de theologie, zij beoefende deze talen om de oorspronkelijke bijbelteksten te kunnen lezen. Gedicht heeft zij voornamelijk in het Latijn

In de geleerde en letterkundige wereld werd Anna vooral bekend door haar gedichten op de inwijding van de Utrechtsche Hoogeschool in het voorjaar van 1636. De stad had aan haar, als de vaardigste latiniste van Utrecht, opgedragen het officieele Latijnsche inwijdingsgedicht samen te stellen. Zij maakte toen bovendien een Nederlandsch gedicht op de inwijdingsrede van Prof. Voetius en op den dag zelf nog een Fransch extempore. Hiermee ontving haar geleerd dichterschap als het ware zijn sanctie, haar verzen werden in binnen- en buitenland gelezen en van alle zijden werd haar in brieven en gedichten hulde gebracht. Nog rees haar roem door haar in 1638 verschenen apologie voor de studie der vrouw, in het Fransch, Italiaansch, Duitsch en Zweedsch vertaald. Dan is haar naam in geheel beschaafd Europa gevestigd en komt zij in briefwisseling met geleerden in Duitschland, Engeland, Frankrijk, Italië en Spanje; zelfs correspondeerde zij met den aartsbisschop van Ephese in het Grieksch.

Bijna dagelijks ontving zij vreemdelingen: de prinsen en prinsessen van Oranje, de Poolsche koningin Maria Louise de Gonzaga, koningin Christina van Zweden, de zonen van den Winterkoning en vooral zijn dochter Elizabeth, die een groote vriendin van Anna werd, hebben Utrecht bezocht om zich met „de prinsesse van Utrecht" te onderhouden, en haar kunstproducten en verzamelingen van rariteiten te zien. Want tot afwisseling van haar geleerde studies beoefende Anna de teeken-, borduur-, boetseer-, houtsnee- en knipkunst, haar kopergravuren zijn het meeste waard. In 1643 wordt zij vermeld als lid van het Utrechtsche Sint-Lucasgilde, in de hoedanigheid van kunsttschilderesse, beeldhouwster en graveerster. Ook beoefende zij muziek en zang.

In 1640 nemen Anna's studies onder invloed van Prof. Voetius een uitsluitend theologisch-wetenschappelijke richting, erkent zij de theologie als de koningin der wetenschappen. Voetius was haar buurman, een smalle steeg scheidde beider huizen; dat van Voetius werd in 1907 afgebroken tot verbreeding van de Voetiusstraat. Voetius stelde Anna in staat, door een gordijn van de studenten afgescheiden, zijn colleges te volgen, die destijds gegeven werden in het tegenwoordige Groot-Auditorium.

Als vriendin van Voetius wordt Anna ingewijd in de verschillende theologische oorlogen, die deze voerde, en met overtuiging

kiest zij zijn partij. Theologische kwesties hebben haar volle belangstelling, zij houdt ervan daarover te discussieeren.

Anna was kerkelijk koud, niet vroom. Ook ontbrak haar de echte liefde voor de wetenschap. Al heeft zij van de studie wel genoten, als Renaissance-vrouw streefde zij vooral naar roem. Zoo kon een kentering niet uitblijven.

Deze komt in 1651, als de verzorging van twee bij haar inwonende hulpbehoevende „moederszusters” haar van haar studies wegroept. Haar eerste, alles overweldigende, geestdrift voor de wetenschap is dan bekoeld, haar zorgende liefde ontwaakt. Zij voelt zich vervreemden van de sfeer der officieele kerk, haar intellect komt in botsing met den haar ingeschapen vroomheidsdrang. Het sterven van haar broeder Godschalk, nog geheel in de stemming van godsdienstige extase, in hem wakker geroepen door den vurigen Franschen prediker Jean de Labadie, dien hij in Zwitserland had leeren kennen, de kennismaking met dezen zelf, doen de crisis tot rijpheid komen. Anna verwerpt alle wetenschap en vindt in de herleving der oude geloofswaarheden vrede en kracht. In 1668 verlaat zij Utrecht om de Labadie op zijn omzwervingen te volgen; in 1670 verkoopt zij haar huis.

Het is wel jammer, dat van deze buitengemeene vrouw, die hier meer dan veertig jaren woonde, te Utrecht niets is bewaard gebleven. Op de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage berusten een aantal brieven van haar, het Rijksmuseum te Amsterdam bezit een kristallen roemer, waarop zij met kloeke hand graveerde „A demain les Affaires”. Waarschijnlijk schuilt er nog wel een en ander van haar in particulier bezit, want Anna heeft bij haar leven en bij testamentaire beschikkingen veel weggegeven. Doch het hoofdbezit, haar geschriften, kunstwerken, de portretten van haarzelf en haar familie, bevindt zich in het Franeker museum.

Hoe is het daar gekomen?

Bij Anna's overlijden in 1678 te Wieuwerd in Friesland kwam haar nalatenschap aan haar familie van vaderskant. De laatste afstammeling uit dit geslacht was Abraham Frederik van Schurman (1730—1783), die op 15 Febr. 1752 te Utrecht in de rechten promoveerde, advocaat was bij het Provinciale Hof van Utrecht, 19 Dec. 1750 tot kanunnik van het kapittel van Sinte Marie werd benoemd. In 1779 verhuisde hij naar Franeker, in 1780 vandaar naar Heereveen, waar hij in 1783 overleed. Hij vermaakte aan de Franeker Academie het vroegere bezit van zijn oudtante. Bij de opheffing van de Academie in 1811 kwamen deze goederen aan de stad, waar men ze nu in het museum, eerst in het Stadhuis, sinds 1942 in het Coopmanshuis gevestigd, kan bezichtigen.